

رهنمودهای ایفلا و یونسکو برای توسعه خدمات کتابخانه‌های عمومی

• حمید سفیدگر^۱

تکنولوژی در عرصه اطلاعات، بیش از پیش ضروری به‌نظر می‌رسد و این ضرورت، ایفلا و سازمان یونسکو را بر آن داشته است که به اصلاح و تغییر رهنمودهای قبلی برای کتابخانه‌های عمومی دست بزنند.

اصول اساسی خدمات کتابخانه‌های عمومی که ویرایش سوم آن در سال ۱۹۹۴ از طرف ایفلا/ یونسکو منتشر و به بیش از ۲۰ زبان ترجمه شده بود، در سمیناری در نوردویک هلند به سال ۱۹۹۸ بررسی و درباره محتوا و شکل و ظاهر آن بحث و گفت‌وگو شد. در این سمینار ۲۲ کتابدار از ۲۱ کشور حضور داشتند که هر کدام در کتابخانه‌های عمومی کشورهای خود فعالیت می‌کردند. کتاب حاضر حاصل بحث‌های این سمینار است.

کتاب شامل مقدمه کوتاه مترجم، پیشگفتار و مقدمه

نویسنده، شش فصل، چهار ضمیمه و یک نمایه است. فصل اول، «نقش و هدف کتابخانه عمومی»، به مباحثی چون تعریف کتابخانه عمومی، اهداف کتابخانه عمومی، آموزش، اطلاعات، توسعه شخصی، کودکان و نوجوانان، کتابخانه‌های عمومی و توسعه فرهنگی، نقش اجتماعی کتابخانه‌های عمومی، نهادی برای تغییر و تحول، آزادی اطلاعات، دسترسی برای همه، نیازهای محلی، فرهنگ محلی، ریشه‌های فرهنگی کتابخانه عمومی، کتابخانه‌های بدون دیوار، ساختمان کتابخانه و نیز منابع کتابخانه پرداخته است.

فصل دوم، «چارچوب قانونی ومالی»، مباحثی همچون کتابخانه عمومی و دولت، ساختارهای جایگزین،

■ جیل، فیلیپ. خدمات کتابخانه‌های عمومی، رهنمودهای ایفلا / یونسکو برای توسعه. ترجمه: علی شکویی، ویراستار: حسین مختاری معمار، ناشر: چاپار، ۱۳۸۶، ۱۴۲ صفحه، شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۷۷۹۰-۷۴-۱

کتابخانه‌های عمومی، همان‌طور که از نامشان پیداست، مکانی برای رفع نیازهای اطلاعاتی مردم به‌حساب می‌آید. اینگونه کتابخانه‌ها که قدمتی بسیار بیشتر از سایر کتابخانه‌ها دارد، با توجه به وسعت خدمات خود و پراکندگی طیف مخاطبان و کاربران، همیشه در حال تغییر و تحول ساختاری و کارکردی است. امروزه این تغییرات با توجه به تحولات و نوآوری‌های روزافزون

کتابخانه عمومی که دروازه محلی به سوی دانش است، محیط اولیه برای آموزش مادام‌العمر، تصمیم‌گیری مستقل، توسعه فرهنگی افراد و گروه‌های اجتماعی را فراهم می‌آورد

مکان و محل ارائه خدمات، ساعات دایر بودن کتابخانه، ساختمان کتابخانه، عملکرد کتابخانه، اندازه و وسعت کتابخانه، فضاهای تعیین شده، خصوصیات طرح و نقشه، قفسه‌های قابل دسترس، تابلوی راهنما، محیط و اطراف کتابخانه، تجهیزات الکترونیکی و سمعی و بصری، ایمنی و محل توقف خودروها.

در فصل چهارم، «مجموعه‌سازی»، درباره خطمشی مدیریت مجموعه، محتوای خطمشی، انواع منابع، مجموعه‌سازی، معیارهای مجموعه کتابخانه، اصول نگهداری مجموعه، تهیه و حذف منابع، مخازن ذخیره، استانداردهایی برای مجموعه کتابها، استانداردهای تسهیلات اطلاعاتی الکترونیکی، برنامه مجموعه‌سازی برای کتابخانه‌های جدید، میزان تهیه و حذف مواد کتابخانه‌ای، کتابخانه‌های کوچک و کتابخانه‌های سیار و مجموعه‌های ویژه، بحث شده است.

در فصل پنجم، «منابع انسانی»، موضوع‌هایی چون مهارت‌های کارکنان کتابخانه، گروه کارمندان، کتابداران واجد شرایط، دستیاران کتابخانه، کارمندان متخصص، کارمندان پشتیبانی، ترکیب کارمندان، استانداردهای اخلاقی، وظایف کارمندان کتابخانه، سطوح کارمندی، آموزش و تربیت کتابداران، تعلیم و کارآموزی، مربیگری،

سیاست‌های اطلاعاتی ملی، قانون کتابخانه عمومی، حق مؤلف، حقوق امانت‌دادن مواد کتابخانه به مردم، تأمین بودجه، اولویت‌ها، مشارکت و همکاری، منابع مالی، دریافت هزینه از مصرف‌کننده، تأمین مالی برای فناوری، وجوه خارجی، نظارت بر کتابخانه عمومی، اداره کتابخانه عمومی، تبلیغ و پیشرفت را شامل می‌شود.

فصل سوم، «برطرف کردن نیازهای استفاده‌کنندگان»، شامل این مباحث است: شناسایی استفاده‌کنندگان بالقوه، تشریح و بررسی نیازها در داخل جامعه، عرضه خدمات به استفاده‌کنندگان، ارائه خدمات، خدمات برای کودکان، خدمات برای نوجوانان، خدمات برای بزرگسالان، آموزش مادام‌العمر، سرگرمی‌های اوقات فراغت، خدمات اطلاع‌رسانی، خدمات برای گروه‌های جامعه، خدمات برای گروه‌های استفاده‌کننده ویژه، کتابخانه در جامعه، پیشرفت در خواندن و سوادآموزی، توجه به ارباب رجوع، مشارکت استفاده‌کنندگان، آموزش استفاده‌کننده، همکاری و مشارکت در منابع، ارتباطات رسمی، روابط با مدارس، پیشینه‌های کتاب‌شناختی، امانت بین کتابخانه‌ای، شبکه‌های الکترونیکی، دسترسی استفاده‌کنندگان به مواد کتابخانه، دسترسی به منابع از راه دور، دسترسی کارمندان، بحریمای اطلاعات،

کتابخانه‌های عمومی همانطور که از اسمشان پیداست، مکانی برای رفع نیازهای اطلاعاتی عموم مردم به حساب می‌آید

است، محیط اولیه برای آموزش مادام‌العمر، تصمیم‌گیری مستقل، توسعه فرهنگی افراد و گروه‌های اجتماعی را فراهم می‌آورد».

در این بیانیه همچنین مباحثی چون وظیفه و مأموریت کتابخانه عمومی، تأمین بودجه، قانونگذاری و شبکه‌ها، عملیات و مدیریت در کتابخانه‌های عمومی آمده است. این بیانیه در پایگاه ایفلا به نشانی www.ifla.org/vii/s8/unesco/manif.htm به بیش از بیست زبان قابل دسترسی است.

ضمیمه دوم کتاب «لایحه کتابخانه‌های فنلاند» است. این لایحه چهارم دسامبر ۱۹۹۸ در هلسینکی بر اساس تصمیمات پارلمان فنلاند وضع شده است. در این لایحه به مسائلی مانند اهداف کتابخانه‌ها، تأمین خدمات کتابخانه‌ای و اطلاعاتی، شبکه خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی، خدمات رایگان کتابخانه، ارزیابی خدمات، اداره خدمات کتابداری و اطلاع‌رسانی از سوی دولت و مقررات گوناگون پرداخته شده است.

منشور کتابخانه ایالتی باکینگهام-شایر انگلستان، نمونه‌ای از منشورهای کتابخانه‌ای است که ضمیمه سوم کتاب را تشکیل می‌دهد.

ضمیمه چهارم کتاب «استانداردهای ساختمان کتابخانه» نام دارد که در آن استانداردهای ساختمان کتابخانه‌های اونتاریو (کانادا) و بارسلونا (اسپانیا) برای نمونه ذکر شده است.

پایان بخش کتاب، نمایه است که بصورت عبارتی و چند اصطلاحی آمده است.

پی‌نوشت‌ها:

1. azfolk@gmail.com

توسعه حرفه‌ای، شرایط کاری، سلامتی و امنیت، داوطلبان و کارمندان افتخاری بررسی شده است.

در فصل ششم، «مدیریت و بازاریابی کتابخانه‌های عمومی»، مسائلی چون مهارت‌های مدیریت، رهبری و انگیزش، ارتباط با مسئولان دولتی و ملی، برنامه‌ریزی و تکمیل خط‌مشی‌ها، برنامه‌های اجرایی، ایجاد و نگهداری شبکه‌ها، مدیریت مالی، مدیریت منابع کتابخانه، مدیریت کارمندان، برنامه‌ریزی و توسعه نظام‌های کتابخانه، مدیریت تغییرات، برنامه‌ریزی برای آینده، تفویض مسئولیت، ابزارهای مدیریت، بررسی نیازهای جامعه، بازنگری و ارزیابی، سنجش عملکرد، شاخص‌های بهره‌بری، شاخص‌های منابع انسانی، شاخص‌های کیفیتی، شاخص‌های هزینه، شاخص‌های تطبیقی، سنجش عملکرد، بازاریابی و ارتقاء، بازاریابی و برنامه‌ریزی ترویج، کار با رسانه‌ها، حمایت جامعه، همکاری با مسئولان حکومتی، مشارکت در زندگی اجتماعی و ارزیابی مورد بحث و بررسی قرار گرفته است.

در آغاز هر یک از فصل‌ها، مقدمه‌ای کوتاه که برداشتی از بیانیه سال ۱۹۹۴ ایفلا/یونسکو است، نقل شده است. متن بیانیه کتابخانه‌های عمومی ایفلا/یونسکو با عنوان ضمیمه یک به کتاب اضافه شده است. در ابتدای این بیانیه آمده است: «آزادی، شکوفایی و توسعه جامعه و افراد آن، از ارزش‌های اساسی انسانی است. این ارزش‌ها فقط از طریق توانایی‌های شهروندان کاملاً مطلع ممکن است حفظ شود تا حقوق مردمی آنها تأمین شده و مردم نقش فعالی در جامعه برعهده بگیرند، مشارکت سازنده و توسعه دموکراسی به آموزش رضایت‌بخش و همچنین به دسترسی آزادانه و نامحدود به دانش‌ها، افکار و عقاید، فرهنگ و اطلاعات بستگی دارد».

کتابخانه عمومی که دروازه محلی به سوی دانش